Kotimaisten kielten keskus
INSTITUTET FÖR DE INHEMSKA SPRÅKEN

Kotimaisten kielten keskuksen näkemyksiä, KAA 6/2024 vp

FT, dosentti Leena Nissilä
johtaja, Kotimaisten kielten keskus
leena.nissila@kotus.fi

Taustaa

- ✓ Säädös- eli lakikieli perustuu yleiskieleen, mutta **säädöskielellä on omia erityispiirteitään**.
- ✓ Säädöskielelle on ominaista **pyrkimys täsmällisyyteen ja yksitulkintaisuuteen**.
- ✓ Siksi on hyvä, että esimerkiksi lainsäädännössä ihmisiin, joita tietty oikeus koskee, viitataan **yksiselitteisesti** siten, että laki on sovellettavissa kaikkiin tapauksiin **ilman tulkintavaikeuksia**.
- ✓ Säädöskielen termit voivat olla myös epätäydellisiä, jolloin on tärkeää, että ne ovat kuitenkin yksitulkintaisia ja sopivat kaikkien tilanteeseen. Tällöin termien kanssa joudutaan tekemään kompromisseja.

Äiti ja isä

- Yleiskielessä *äidillä* tarkoitetaan tavallisesti lapsen naispuolista vanhempaa, *isällä* miespuolista vanhempaa määrittelemättä tarkemmin, onko kysymys esimerkiksi **biologisen** vai **sosiaalisen** vanhemmuuden muodoista.
- Lakikielen täsmällisyysvaatimuksen vuoksi sanojen *äiti* ja *isä* käyttäminen termeinä eli tarkkaan määritellyn käsitteen ilmauksena **edellyttää niiden tarkkaa määrittelemistä juuri kyseisessä kontekstissa**. Näin tehdään esimerkiksi vanhemmuuslaissa (775/2022), joka määrittelee erilaisia tapauksia vanhemmuuden toteamiseen.
- *Äitiys*, *isyys* ja *vanhemmuus* suhteessa lapseen voivat muodostua monilla tavoilla. Siksi lainsäädännössä voi olla monissa tapauksissa yksitulkintaisempaa käyttää muita ilmauksia viittaamaan juuri lain kuvaamiin tapauksiin.
- Kaikki lapset eivät synny perheisiin, joissa on äiti ja isä. Termejä ei siitä syystä voi päättää sen mukaan, miten joku haluaisi asioiden olevan, vaan **laki pitää kirjoittaa niin, että se sopii kuvaamaan koko yhteiskunnan todellisuutta**.

Kommentteja kansalaisaloitteen ehdotuksiin

- ✓ Aloitteessa ei täsmennetä, mihin lakiin tai lakeihin siinä viitataan.
- ✓ Esimerkiksi **vanhemmuuslaissa** käytetään enimmäkseen sanoja *äiti* ja *isä*, eikä synny vaikutelmaa, että näitä sanoja olisi pyritty korvaamaan muilla sanoilla. Vanhemmuuslaissa vanhempiin viitataan myös ilmauksin *synnyttävä äiti*, *toinen äiti* ja *toinen vanhempi*. **Translaissa** ei mainita sanoja *äiti* tai *isä*, mutta toisaalta ei myöskään sanoja *synnyttäjä* tai *siittäjä*, joihin aloitteessa viitataan.
- ✓ Kansalaisaloitteessa mainituilla sanoilla *siittäjä* ja *synnyttäjä* on sekä lainsäädännössämme että sosiaaliturvan toteuttamisessa **erittäin marginaalinen asema** − jos minkäänlaista. Sana *siittäjä* ei näytä esiintyvän lakitekstissä lainkaan ja *synnyttäjä* esiintyy pääosin lääketieteellisissä yhteyksissä.
- ✓ **Kansalaisaloitteessa mainittua ongelmaa ei siis lainsäädännössä ole.**
- ✓ Tekijännimenä *siittäjä* saattaa korostaa tekijyyttä ja teknistä suoritusta, jolloin isyydestä jäävät piiloon tunnesiteisiin tai vanhemmuuteen liittyvät puolet

Lainsäädännön kieli

- ✓ Lainsäädännössä on käytettävä kieltä tavalla, joka **turvaa kaikkien kansalaisten oikeudet**.
- ✓ **Vähemmistöjen tilanteen huomioon ottava kieli ei vähennä enemmistön oikeuksia.** Päinvastainen kielenkäyttö sen sijaan on ongelma: vähemmistöt ulossulkeva kieli voi olla kohtalokas vähemmistön edustajalle sillä tavalla, että tämä ei esimerkiksi pääse itselleen kuuluvien etuuksien piiriin.
- ✓ Kotimaisten kielten keskuksen Säädöskielen ymmärtäminen -hankkeen suositukset:
    1. Lisätään ymmärrettävyyden arviointi säädösten vaikutusarviointiin.
    2. Arvioidaan säädösten ymmärrettävyyttä lainvalmistelussa käytettävyystestauksen avulla.
    3. Jatketaan säädöskielen lähentämistä yleiskieleen.
    4. Tarjotaan tietoa säädöstekstien lukemisesta ja siinä käytettävistä apuneuvoista.
    5. Otetaan myös ruotsinkielinen säädösversio huomioon lainvalmisteluprosessin alusta asti.

Lainsäädännön kieli ja arjen kielenkäyttö

- Lainsäädäntö ei määrää siitä, miten ihmiset arjessaan puhuvat. Lainsäädännössä on myös paljon termejä ja sanoja, joita ei arjessa käytetä.
- Kotuksen Kielitoimiston sanakirjan toimitus **ei ole havainnut, että sanojen *äiti* ja *isä* asema kielessä olisi huomattavasti muuttunut**.
- *Vanhempiin* ja *isovanhempiin* liittyvä sanasto on Suomessa rikasta ja elinvoimaista. Itä-Suomen yliopisto teetti vastikään yhdessä Ylen kanssa kansalaiskyselyn siitä, miten eri tavoin äitejä nimitetään. Vastauksia tuli kaikkiaan yli 56 000: Kyselyn perusteella suurin osa kutsuu äitiään sanalla *äiti*. Muita suosikkeja ovat *mutsi, äiskä, äite, äitee, mamma, mama* ja *äippä*. Aika moni kutsuu äitiään myös äidin etunimellä.
- **Kieli on keskeinen osa kansalaisten osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisessa.**

Kotimaisten kielten keskus
INSTITUTET FÖR DE INHEMSKA SPRÅKEN

Aitäh! Kiitos! Tack!
Giitu! Takkâ! Spä´sseb!
Paarkiba!
Passipo!